CZU: 323.266:342.31(478) **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.103**

COMBATEREA DEZINFORMĂRII PROVENITE DIN (DESPRE) REGIUNEA TRANSNISTREANĂ – UNA DINTRE PREMISELE SINE QUA NON PENTRU RESTABILIREA INTEGRITĂȚII TERITORIALE A REPUBLICII MOLDOVA

CAZACU Pavel,
Universitatea de Stat din Moldova,
Școala Doctorală Științe Juridice
ORCID: 0000-0003-2239-6854

SUMMARY

The publication and promotion of false information, particularly through the media, is not a new phenomenon. Often, false information is spread intentionally to mislead the public and to support and promote vested interests. In parallel with efforts to restore territorial integrity, intentional disinformation has been promoted by the representatives of the de facto administration in the Transnistrian region on an ongoing basis. Thus, more than 33 years after the ceasefire, the Transnistrian region continues to be outside the effective control of the constitutional authorities. As a result, the inhabitants on both banks of the Dniester continue to remain the victims of either ineffective policies or aggressive and biased disinformation. Furthermore, it is important for the Chisinau authorities to consciously take on the task of promoting honest and consistent information for the inhabitants of the left bank of the Dniester and the municipality of Tighina (Bender), so that the impact of disinformation is neutralized.

***Keywords*:** positive obligations, ECHR, transnistrian region, effective control, disinformation, european integration.

Dezinformarea reprezintă o amenințare gravă la adresa oricărei societăți. Acest fenomen poate submina instituțiile și procesele democratice, cum ar fi alegerile și negocierile, împiedicându-i pe locuitorii unei regiuni sau ai unei țări întregi să ia decizii în mod conștient și asumat. De asemenea, aceste acțiuni pot polariza în exces societățile, creând sau menținând conflicte artificiale între comunități.

Comisia Europeană a recunoscut că, combaterea dezinformării este una dintre cele mai presante probleme pentru Uniunea Europeană și statele sale membre. [1] Cercetătorii, al căror obiect de studiu este jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului (în continuare CtEDO sau Curtea), de asemenea susțin că dezinformarea este o problemă de lungă durată în adresa democrației din Europa. [2]

Consiliul Europei descrie dezinformarea ca fiind o „dezordine informațională”, care se poate manifesta sub trei forme distincte:

- dezinformare neintenționată (*misinformation*);
- dezinformare intenționată bazată pe un fals (*disinformation*);
- dezinformare intenționată bazată pe un grăunte de adevăr (*malinformation*). [3]

Regiunea transnistreană, chiar și după mai bine de 32 de ani de la încheierea Acordului moldo-rus cu privire la încetarea focului, rămâne în afara controlului efectiv al autorităților constituționale ale Republicii Moldova, iar analizele organizațiilor de resort arată carențe esențiale în procesul de reintegrare teritorială. [4] Mai mult, regiunea transnistreană s-a consolidat în mod continuu, cel puțin până la data de 24 februarie 2022, când Rusia a invadat Ucraina. Această situație face problematică extinderea suveranității Republicii Moldova și în acest teritoriu.

Pentru a aborda în complex situația dezinformării este important să înțelegem geneza problemei transnistrene. Administrația regiunii transnistrene a fost formată în anii 1991-1992 cu sprijinul considerabil al Federației Ruse, fiind dotată cu organe ale puterii și cu o administrație proprie. Aceasta continuă să rămână sub controlul efectiv sau cel puțin sub influența decisivă a Federației Ruse. Cu alte cuvinte, administrația regiunii transnistrene a supraviețuit și continuă să o facă datorită suportului militar, economic, financiar și politic oferit de către Federația Rusă. [5]

Faptul că regiunea transnistreană s-a creat, și continuă să se consolideze ca urmare a susținerii politice, economice și militare majore a autorităților ruse, sporește într-o manieră esențială amploarea provocărilor cu care se confruntă astăzi autoritățile de la Chișinău.

Ca efect, la o distanță de 33 de ani de la declararea independenței, Republica Moldova în continuare nu controlează în mod efectiv aproximativ 11% din teritoriul său. Lipsa controlului efectiv determină în mod inevitabil limitări în extinderea suveranității în privința acestui teritoriu, inclusiv provocări în combaterea abuzurilor grave. La categoria abuzuri grave, pe lângă actele de răpiri, tortură, deposedare de averi, putem include și fenomenul de dezinformare premeditată despre subiecte de interes public, cum ar fi drepturile omului, procesul politic de negocieri, integrarea în Uniunea Europeană etc.

În același timp, lipsa controlului efectiv nu ar trebui să determine o pasivitate cronică în raport cu susținerea locuitorilor acestei regiuni. Din contra, dreptul internațional și standardele în materie de drepturile omului, obligă autoritățile centrale să inițieze în permanență acțiuni pentru a proteja aceste categorii de

persoane, inclusiv în calea dezinformării agresive și tendențioase. Această obligație pozitivă a statului Republica Moldova reiese în principal din jurisprudența uniformă a Curții în cauzele provenite din regiunea transnistreană.

CtEDO în decizia sa cu privire la admisibilitatea cererii în cauza *Ilașcu și alții* a constatat că declarația făcută de Republica Moldova în instrumentul său de ratificare a Convenției la subiectul lipsei de control a autorităților moldovenești asupra teritoriului transnistrean nu a constituit o rezervă valabilă în sensul articolului 57 al Convenției Europene a Drepturilor Omului. Interpretând articolul 1 din Convenție, Curtea a stabilit că în ciuda absenței unui control efectiv asupra regiunii transnistrene, autoritățile constituționale dețin obligația pozitivă de a lua măsuri de ordin diplomatic, economic, juridic sau de alt gen, care îi stau în puteri și sunt în conformitate cu dreptul internațional, pentru a asigura reclamanților drepturile acestora garantate de Convenție.

În temeiul obligațiilor pozitive pe care le au autoritățile Republicii Moldova în privința tuturor locuitorilor regiunii transnistrene, dar în special a celor aproximativ 360 000 de persoane care dețin cetățenia Republicii Moldova, [6] dezvoltarea unui cadru normativ și de politici pentru a contracara dezinformarea este fundamentală.

În ultimii ani, a fost evidentă schimbarea abordării de către autoritățile constituționale față de fenomenul dezinformării, atât din perspectiva normativă și a documentelor de politici publice, cât și din perspectiva reacțiilor autorităților în cazuri și situații individuale.

Ca urmare a agresiunii ruse din Ucraina începută la 24 februarie 2022, Republica Moldova a adoptat diferite măsuri de combatere a dezinformării. A creat structuri de monitorizare cu participarea organizațiilor societății civile a interzis difuzarea de programe care incită la ură, dezinformare, propagandă de agresiune militară, conținut extremist, conținut terorist sau care reprezintă o amenințare la adresa securității naționale. [7]

Printre cele mai relevante documente de politici publice referitoare la combaterea dezinformării din ultimii ani sunt:

- La 16 februarie 2023 a fost aprobat Programul de activitate al noului Guvern: „Moldova: prosperă, sigură, europeană”. [8] Astfel, în premieră, la rubrica Reintegrarea țării a fost stabilită acțiunea de *„combatere a acțiunilor de dezinformare și informarea corectă a opiniei publice de pe ambele maluri ale Nistrului despre esența politicilor de reintegrare a țării.”*

- La 15 decembrie 2023, Parlamentul a adoptat Strategia de securitate națională a Republicii Moldova. Strategia a intrat în vigoare la 17 ianuarie 2024, fiind adoptată pentru o perioadă de șase ani și va sta la baza elaborării, completării și modificării legilor și altor acte normative în domeniul securității și apărării naționale. În premieră, în noua strategie de securitate, Rusia nu mai apare ca „partener strategic", ci ca „principală amenințare", ca urmare a agresiunii militare împotriva Ucrainei, ca urmare a operațiunilor de tip hibrid, dar și ca urmare a prezenței militare ilegale și a controlului exercitat asupra entității separatiste. [9]
- Concepția de comunicare strategică și contracarare a dezinformării, a acțiunilor de manipulare a informației și a ingerințelor străine pentru anii 2024-2028 a fost adoptată la 22 decembrie 2023 de către Parlament. [10] Concepția a fost elaborată de Centrul pentru Comunicare Strategică și Combatere a Dezinformării (CCSCD). Misiunea acestui centru [11] este de a consolida și îmbunătăți eforturile interinstituționale în lupta împotriva dezinformării, manipulării informațiilor și împotriva acțiunilor coordonate de răspândire a mesajelor, narațiunilor, comunicărilor, indiferent de originea acestora, care prezintă pericol sau pot periclita realizarea intereselor naționale.

Cadrul normativ de asemenea a fost modificat la acest subiect. Astfel, noțiunea de dezinformare a fost introdusă în 2022 în Codul Serviciilor Media Audiovizuale și redefinită în 2023, după cum urmează: [12]

- *răspândire intenționată, pe orice cale, în spațiul public, a informațiilor al căror caracter fals sau înșelător poate fi verificat și care sunt de natură să dăuneze securității naționale*.

Acțiunile de manipulare a informațiilor și ingerințe străine sunt definite ca eforturi intenționate și coordonate ale entităților străine, cum ar fi guverne, agenții ale acestora sau actori non statali, de a manipula sau influența opinia publică, informațiile sau narațiunile într-o altă țară în scopul atingerii propriilor lor obiective strategice, politice sau ideologice și care sunt de natură să cauzeze prejudicii securității și intereselor naționale.

Integrarea în Uniunea Europeană (în continuare UE) poate facilita procesul complex de combatere a dezinformării, inclusiv cea care provine sau care este despre regiunea transnistreană. Mai mult, procesul de integrare europeană poate accelera procesul de reintegrare a țării. Procesul de integrare în UE schimbă paradigma pentru

soluționarea conflictului transnistrean, solicitând mai multă securitate și mai multă reziliență. Nu există un acquis UE ideal pentru soluționarea conflictelor și acest lucru este un aspect de viziune și strategie aplicată. Prin consecință, adaptarea sau sincronizarea la anumite etape a acestor procese de integrare europeană sau reintegrare este un subiect de abordare strategică, care să aducă transformări pozitive. [13]

Suplimentar cadrului normativ și de politici publice, au fost observate încercări ale autorităților de a reacționa în mod prompt la unele cazuri cu tentă de dezinformare provenite din regiunea transnistreană. În același timp, au fost identificate situații când autoritățile fie au întârziat să ia o decizie, fie nu au avut nicio reacție în raport cu acțiunile de dezinformare evidentă.

În continuare, vom trece în revistă unele situații produse în perioada anilor 2022-2024, și care pot servi ca exemple de studiu de caz de practici bune sau mai puțin bune, în combaterea fenomenului de dezinformare.

A. Exemple pozitive

Despre reuniunea „aleșilor locali" din regiunea transnistreană din 28 februarie 2024

- *„Biroul politici de reintegrare urmărește cu atenție situația din regiunea transnistreană, fiind în contact permanent cu Misiunea OSCE și cu alți parteneri internaționali. Din informațiile de care dispunem, nu există temei să credem că situația din regiune s-ar putea deteriora. Suntem convinși că Tiraspolul e conștient de consecințele pe care și le asumă în cazul unor pași negândiți."* [14]

Cu referire la incendiul unui elicopter militar pe teritoriul unei unități militare de la Tiraspol, Biroul politici de reintegrare a avut cel puțin 2 reacții:

- 17 martie 2024 - *incidentul în cauză este o tentativă de a provoca frică și panică în regiune. Tehnica militară din imagini nu funcționează de câțiva ani. Autoritățile de la Chișinău, aflate în contact cu partea ucraineană, nu confirmă vreun atac asupra regiunii transnistrene.* [15]
- 25 martie 2024 - *Biroul politici de reintegrare a luat legătura cu celelalte autorități publice ale Republicii Moldova, iar în urma examinării imaginilor video și din schimbul de informații, comunicăm că incidentul în cauză este o tentativă de a provoca frică și panică în regiune. Tehnica militară din imagini nu funcționează de câțiva ani."* [16]

Cu referire la comentariul reprezentantului politic de la Tiraspol privind organizarea

referendumului din 20 octombrie 2024 pe teritoriul regiunii transnistrene[17], Biroul politici de reintegrare a făcut precizări extrem de relevante, și într-o manieră promptă:

- *Pe parcursul ultimelor săptămâni Tiraspolul creează impedimente suplimentare pentru accesul reprezentanților partidelor politice, dar și a jurnaliștilor sau oamenilor de cultură din dreapta Nistrului pentru a evita orice interacțiune a acestora cu cetățenii Republicii Moldova din raioanele de est. Structurile nelegale de forță ale Tiraspolului verifică minuțios toate mijloacele de transport care se îndreaptă spre municipiul Bender și Stânga Nistrului pentru a împiedica difuzarea materialelor electorale ori a publicității legate de referendumul din 20 octombrie.*
- *Nici chiar solicitarea Biroului politici de reintegrare de a permite în ziua desfășurării referendumului accesul reprezentaților comisiilor electorale cu urna mobilă în raioanele de est nu a fost acceptată de Tiraspol. Implicit, comentariul reprezentantului politic de la Tiraspol poate fi interpretat doar ca o acțiune manipulativă, făcută, cel mai probabil, la comanda unor forțe externe.* [18]

B. Exemple negative

La 1 ianuarie 2024, au intrat în vigoare prevederi noi cu privire la obligația agenților economici din regiunea transnistreană de a achita achite taxe vamale în bugetul de stat al Republicii Moldova. Tiraspolul a utilizat acest eveniment pentru a afirma despre o pretinsă sugrumare economică a regiunii transnistrene de către autoritățile de la Chișinău.

Din perspectiva informării corecte a locuitorilor de pe ambele maluri ale Nistrului, dar în special a agenților economici afectați de aceste măsuri, autoritățile ar fi trebuit să inițieze o campanie de informare. De această părere sunt și experții din domeniul reintegrării. Dacă acest lucru ar fi fost anunțat cu șase luni înainte, atunci Tiraspolul nu ar fi avut niciun atu în inițierea campaniei de dezinformare referitoare la pretinsa „blocadă economică”. [19]

Un alt exemplu se referă la lipsa reacțiilor sistemice ale autorităților ca urmare a discursurilor reprezentanților de la Tiraspol la tribunele internaționale. În anul 2023, pretinsul reprezentant al regiunii transnistrene la Moscova, Leonid Manakov, a acuzat de la tribuna Organizației Națiunilor Unite, Republica Moldova (autoritățile constituționale) de pretinsa încălcare a drepturilor omului în regiunea transnistreană. [20, p.12] În comparație cu anii precedenți, de această dată nu au fost observate comentarii sau reacții ale autorităților constituționale. Considerăm că aceste discursuri, în special cele

făcute la tribune internaționale, urmează a fi combătute prompt, fie la aceeași ședință a ONU, fie prin comunicate de presă sau ale instrumente de comunicare, dedicate în mod special acestui subiect.

Concluzii și recomandări

Evenimentele produse în ultimii ani, accentuate în perioadele electorale, au demonstrat, pe de-o parte importanța informării corecte, iar pe de altă parte necesitatea combaterii dezinformării intenționate, îndeosebi în subiectele de interes public așa cum este procesul de negocieri privind reglementarea problemei transnistrene.

Este evident și unanim recunoscut că dezinformarea este periculoasă pentru o societate modernă în care fluxul de informații este uriaș, iar veridicitatea informației devine tot mai greu de constatat, mai ales în situațiile în care sunt utilizate tehnologiile noi. În special, pericolul se datorează riscului de manipulare a opiniei publice, influențarea proceselor electorale, distrage atenția de la problemele reale, răspândește panică și confuzie și în final dezbină societatea.

Este adevărat, lipsa controlului efectiv în privința unui teritoriu, complică capacitatea autorităților statului de a combate acest fenomen în regiunea transnistreană. În același timp, pentru că dezinformarea nu are limite teritoriale, iar securitatea informațională este una dintre cele mai importante valori ale unei societăți democratice, autoritățile urmează să-și dezvolte capacitățile în acest domeniu.

Autoritățile au încercat în ultima perioadă să-și schimbe abordarea în raport cu necesitatea de informare corectă a populației de pe ambele maluri ale Nistrului, dar și combaterea dezinformării cronice originară sau despre regiunea transnistreană. Cele mai bune exemple în acest sens sunt:

- Angajamentul asumat public de către Guvern pentru informarea corectă a populației de pe ambele maluri ale Nistrului;
- Reacțiile prompte ale Biroului politici de reintegrare, singura instituție de resort pe segmentul reglementării problemei transnistrene.

În același timp, analizând eficiența actelor și reacțiilor autorităților, am observat că au fost adoptate în lipsa unei strategii de comunicare comprehensivă. De asemenea, omisiunile în educația digitală a locuitorilor de pe ambele maluri ale Nistrului și în adaptarea noilor forme de propagandă și dezinformare rămân provocări ce necesită soluții consistente din partea autorităților.

Combaterea fenomenului de dezinformare, în special cel premeditat, necesită eforturi comune din partea autorităților, organizațiilor internaționale și a societății civile (mass-media, ONG-uri, mediul academic etc) pentru a asigura un flux de informații corect și de încredere. Un mediu funcțional, deschis, dinamic al spațiul mass-media poate fi un instrument extrem de util în neutralizarea dezinformării. Or, securitatea informațională este un element-cheie al securității statului și este imperativ ca autoritățile moldovenești să elaboreze o strategie de securitate informațională bine informată, care să servească interesele țării. [21]

În același timp, este important ca aceste eforturi ale autorităților să fie corecte, obiective și proporționale. Astfel, sancțiunile penale trebuie să fie aplicate în cazurile excepționale și doar în contextul unor pericole iminente de destabilizare a proceselor democratice. Or, măsurile autorităților care chiar dacă reflectă un scop legitim, dar sunt măsuri autoritare și fără un echilibru just, nu este nici diferită în esență de propagandă și dezinformare, nici un răspuns eficient la acestea. [22]

Astfel, încurajăm autoritățile să continue eforturile necesare combaterii dezinformării provenite din regiunea transnistreană, în special în colaborare cu organizațiile societății civile și mass-media. Este la fel de important să se recunoască importanța combaterii dezinformării, care ar putea deveni una dintre acțiunile prioritare pentru autorități în perspectiva procesului de reintegrare teritorială a țării.

BIBLIOGRAFIE:

1. Comisia Europeană, Comunicare strategică și combaterea dezinformării, Disponibil: https://commission.europa.eu/topics/strategic-communication-and-tackling-disinformation_ro

2. Ethan Shattock, Should the ECtHR Invoke Article 17 for Disinformation Cases? March 26, 2021, https://www.ejiltalk.org/should-the-ecthr-invoke-article-17-for-disinformation-cases

3. Consiliul Europei, Dezordine informațională, Disponibil: https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/information-disorder

4. Apelul unor organizații ale societății civile cu privire la respectarea „Liniilor Roșii" în procesul de reglementare transnistreană de către autoritățilr Republicii Moldova, 2018, http://www.viitorul.org/files/FINAL_APEL.pdf

Promo-LEX, Raport – Drepturile omului în regiunea transnistreană a Republicii Moldova, Retrospectiva anului 2023, https://promolex.md/wp-content/uploads/2023/12/RAPORT_DORT_RO_2023-1.pdf

5. Ilașcu și alții c. Moldovei și Rusiei, nr. 48787/99 din 8 iulie 2004, par. 382, 385, 393, https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61886

6. La data de 31 martie 2024, în Registrul de stat al populației erau luați la evidență 367 776 locuitori domiciliați în regiunea transnistreană, dintre care 358 814 dețin cetățenia Republicii Moldova, https://gov.md/ro/content/peste-358-mii-de-locuitori-din-regiunea-transnistreana-sunt-cetateni-ai-republicii-moldova\

7. Raport de țară CSO Meter Moldova 2023, Disponibil: https://promolex.md/wp-content/uploads/2023/12/Moldova-2023-CSO-Meter-Country-Report_RO.pdf

8. Prioritățile guvernamentale în domeniul de reintegrare a țării, Disponibil: https://gov.md/ro/content/prioritatile-guvernamentale-domeniul-politicilor-de-reintegrare-tarii?fbcl

9. Hotărârea Parlamentului nr. 391 din 15 decembrie 2023 privind aprobarea Strategiei securității naționale a Republicii Moldova, Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=141253&lang=ro

10. Hotărârea Parlamentului nr. 416 din 22 decembrie 2023 privind aprobarea Concepției de comunicare strategică și contracarare a dezinformării, a acțiunilor de manipulare a informației și a ingerinței străine pentru anii 2024-2028, Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=141254&lang=ro

11. Legea nr. 242 din 31 iulie 2023 privind Centrul pentru Comunicare Strategică și Combatere a Dezinformării și privind modificarea unor acte normative, Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=138661&lang=ro

12. Legea 143/2022 pentru modificarea Codului Serviciilor Media Audiovizuale, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131800&lang=ro. Legea 248/2023 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=138540&lang=ro

13. Cristina Lesnic, Integrarea europeană și reintegrarea țării, Disponibil: https://shorturl.at/gz5hZ

14. Biroul Politici de Reintegrare, Comunicat de presă din 22 februarie 2024, Disponibil: https://gov.md/ro/content/comentariul-biroului-politici-de-reintegrare-cu-privire-la-unele-informatii-vehiculate

15. Biroul Politici de Reintegrare, Comunicat de presă din 17 martie 2024, Disponibil: https://gov.md/ro/content/comentariul-biroului-politici-de-reintegrare

16. Biroul Politici de Reintegrare, Comunicat de presă din 25 martie 2024, Disponibil: https://gov.md/ro/content/comunicat-al-biroului-politici-de-reintegrare

17. Reprezentantul politic al regiunii transnistrene, Comentariu cu privire la referendumul din 20 octombrie, Disponibil: https://mid.gospmr.org/ru/node/9709

18. Biroul Politici de Reintegrare, Comentariu cu privire la referendumul republica din 20 octombrie 2024, Disponibil: https://gov.md/ro/content/comentariul-biroului-politici-de-reintegrare-pe-marginea-ultimelor-declaratii-

ale?fbclid=IwY2xjawF1-UFleHRuA2FlbQIxMQABHQyjruDZhMAGN_3HmEVMh7JmW7Zi-cb_K-BHYG8obO_2x-Px8twUVyXLyA_aem_r9CtQwERWjPaQa7j4k5-Cw

19. Cu Sens, Falsul unui lider de la Tiraspol despre noul Cod Vamal, Disponibil: https://cusens.md/ro/verificat/falsul-unui-lider-de-la-tiraspol-despre-noul-cod-vamal/

20. Promo-LEX, Raport – Drepturile omului în regiunea transnistreană a Republicii Moldova, Retrospectiva anului 2023, https://promolex.md/wp-content/uploads/2023/12/RAPORT_DORT_RO_2023-1.pdf

21. Lilia Cravcenco-Zaharia, Contracararea dezinformării în Republica Moldova, noiembrie 2022, Disponibil: https://freedomhouse.org/sites/default/files/2022-11/fh-pb_18-Society-wide-Battle-Against-Disinformation_Rom-v3.pdf

22. OSCE, Propaganda și libertatea presei, 2015, Disponibil: https://www.osce.org/files/f/documents/b/3/203926.pdf